

KURBJUWEIT
ÉS SPARWASSER

Aláírta a film engedélyezését. Talán azért, mert tudta, hogy utódját, Szabó B. Istvánt természetesen nem fogják felettesei megkímélni az újrarendezés és az új viták kínos szertartásaitól. Nem is kímélték. Szabó B. Istvánnak össze kellett hívnia az inkább formális „Filmművészeti Tanácsot”. Ennek egyik vezetője (talán elnöke? mindenesetre hangadója) – ki más – Rényi Péter volt.

Rényi Péter hosszú beszédében egyrészt a „frankfurti filozófiai iskolának” a *Bástyasétány* alkotóira tett hatását, vagy legalábbis a film világhírének e filozófiai iskola tanaival kevéssé üdvösen összevethető voltát elemezte – másrészt bántóan primitív egyszerűsítéssel és jelképiséggel vádolta a művet. (E két vád így együtt bizarrul hatott.) A tanács fölött Aczél György nehezen megfellebbezhető véleménye is ott lebegett, s bár a Filmművészeti Tanács csak javaslatot tett, Szabó B. István elfogadta e negatív javaslatot – gyakorlatilag nem is tehetett mást.

Rényi Péter egyébként imponálóan következetes volt, 1975 végén írt és publikált hosszú elemzésében ugyanilyen keményen szólt a *Holnap lesz fácán*-ról, azt is megemlítve, hogy a *Bástyasétány* betiltásakor Sára filmjének engedélyezésén is sokat töprengtek.

Eszterendők vége felé a korszak vezető filmkritikusa, Gyertyán Ervin „Pillanatfelvétel a magyar film helyzetéről” című, *Filmvilág*-beli írásában megállapította, hogy 1973 film-szempontról „riasztó” volt, de ’74-ben már „a bárgyúság és ízléstelenség offenzívája visszaszorulóban van” – írta.

1974 karácsonya előtt két héttel egy nyilvános elővetítésen már fölénk röpült a a Vörös Helikopter. Jancsó Miklós *Szerelmem, Elektráját* becázta így gunyorosan a szakmai közvélekedés. 1973–1974. Riasztó évek? A gazdasági és politikai „visszarendezés” két szürke esztendeje. Sőt, filmművészetről és kultúráról szólván – bár az életszínvonal állítólag emelkedett – kerestetik néhány mérgeesebb jelző. E periódus átlagtermése (Sándor Pál és Zolnay Pál kiváló filmjei, Gyarmathy Livia és Böszörményi Géza műfajteremtő és örömet hozó alkotásai, de még a *Végül* és a *Macs kajáték* ellenére is) a rengeteg ostoba-rossz, dilettánszerű film vagy fonnyadt ásatagság miatt: satnya, romlékony, sőt bűdös.

1974. június 30-án Frankfurtban a Lengyelország–Jugoszlávia mérkőzés első félidejének közepén a jugoszláv kapu előtt patogó labdát a védők messze kivágták a mezőnybe, és a játék már javában valahol mélyen a lengyel térfélen folyt, amikor az NDK-s Glöckner – öreg róka, a mexikói vb-döntő játékezője – váratlanul lefújta a támadást, hóna alá kapta a labdát, visszaügetett a jugoszláv kapu elé, és 11-est ítélt. Tanácstalanság és zavar, senki nem látott semmit, míg a visszajátszásból ki nem derült, legalábbis a tévénézők számára, hogy a felszabadító rúgás után, amikor már a közelben sem volt a labda, Karaszi mindenki háta mögött, 55 ezer néző szeme láttára seggbe rúgta a visszafelé kocogó Szarmachot. Ekkor már mindenki a jugoszláv ellentámadást követte, egyedül Glöckner figyelme kalandozott el. Szabálytalanság a 16-oson belül, 11-es, Deyna belövi, Lengyelország 2:1-re győz, és ezzel Brazília, Hollandia és az NSZK mellett bejut a vb-döntőn a legjobb négy közé.

Ez a ’74-es világbajnokság alighanem éppúgy a foci igazi kultusztörténetei közé tartozik, mint az alig egy hónappal korábban kétszer lejátszott Atletico Madrid–Bayern München BEK-döntő, amelynek első meccsén, a Heysel stadionban a felejthetetlen csontozatú Schwarzenbeck a lefújás előtt harminc másodperccel kiegyenlít a németeknek (két nap múlva 4:0-ra győz a Bayern), vagy mint a magyarok számára a Fradi néhány héttel később kezdődő KEK-sorozata. (Magyarország egyébként májusban feltűnés nélkül utánpótlás Európa-bajnokságot nyer.) A németek ’54-ben ugyan voltak már világbajnokok, mégis ez a nagy német narratíva kitüntetett pillanata, a Bayern-korszak kezdete, amikor Beckenbauer és Vogts, a császár és a terrier kéz a kézben a csúcra ér, hogy majdan szakvezetőként és a folytonosság jelképeiként is huzamos ideig a csúcson, vagy legalábbis mindig annak közelében tartózkodjanak. A hollandok eddig selejtezőt se nagyon nyertek, és bár az Ajax és a Feyenoord már évek óta nyomul, és az idegenlégiósaik is keresettek, labdarúgónemzetként mégis ezen a vb-n robbannak be.

Cruyff és Neeskens azóta is nemzeti hős, a mai napig blaszfémiaának hatna, ha, mondjuk, Jordie Cruyff apja nevéen szerepelne az Ajaxban.

A '74-es az első igazi televíziós vb. Mexikóból 380 rádió- és tévériporter közvetített, innen 1500 riporter és 1000 technikus. Pedig ez még a hőskor. A csapatok a nemzeti színű szerelés mellett fekete-fehér közvetítésre alkalmas mezgarbitúrát is neveznek, a *Népszabadság* új televíziós műfajként számol be a németeknél látott, úgynevezett „összefoglalókról”, valamint arról, hogy Várhidi Pál Gelsenkirchenben színesben látta az NSZK–svéd meccset. Magyarország meszszire van: több mint 40 ezer brit és ezer haiti állampolgár mellett az Ibusz adatai szerint 92 magyar követi a helyszínen az eseményeket, ugyanakkor a németországi sajtókampány szerény magyar visszhangjaként a hazai sportlapok különböző alkalmi kiadványokat és különszámokat jelentetnek meg a minden korábbi méreteket meghaladó sztárkultusz nélkülözhetetlen mutatóival és számtani összefüggéseivel. A győzelemért például az 1954-es ezer márkával szemben '74-ben 70 ezer márka járt. Összehasonlításképpen a jegyárak 12-től 96 márkáig terjedtek, a döntő napján, üzértől, 1500-ért lehetett ülőhelyet venni.

Eörsi István az *ÉS*-ben arról ír, hogyan osztották föl egymás közt a sztárok a reklámpiacot: Beckenbaueré a luxusvilág, Netzeré a macsóipar, Gerd Mülleré a család, biztonság és bútor, Sep Maieré a tubák. A több százszres autogram-dialutak és arcképespólo-jogdíjak ellenpontjaként a marxista Breitner legalább tudja magáról, hogy kapitalista manipuláció eszköze és áldozata. (Mit ér az ember, ha futballista? *ÉS*, 1974. július 13.) Az ekkor 22 éves, és alighanem inkább maoista Breitnernek egyébként is igen jó a magyarországi sajtója: nemcsak arról lehet olvasni, hogy örökre fogadott egy árva vietnami kislányt, és mozgássérült gyerekeknek készül intézetet alapítani, de egyetemi tanulmányairól is sok szó esik: hol pedagógiát, hol pszichológiát, hol szociológiát tanul a Bundesliga és a kimerítő edzőmunka mellett.

(A sporttörténeti visszatekintés egyébként egyben a névmágia műfaja is. Branikovics, Bene, Zámbo, Szentmihályi, Magos, Kisházi és Lotaller, a Szökreten–Birosó páros, Borg, még faütővel, Gerson, Clodoaldo, Tostao, Brindisi és Ayala, Cservenyák, Kaczander, Irena Szewinska, Pecziak [ejtsd: Pecsák], Turiscseva, Olga Korbut, Annemarie Moser-Pröll – hihetetlen konnotációs burjánzás.)

A vb hősei, nagy harcosai mellett ott vannak az emlékezet katalógusából véletlenszerűen kiugró nevek: Rijsbergen, Rensenbrink, Rep, Haan – ez rendben van. De Suurbier! Van Hanegem! Vagy a fantasztikus lengyel csatársor: Lato, Szarmach, Gadocha – de Kasperczak! Gorgon! Zmuda! Kaszadi, a zairei kapus. De ki emlékszik a csatár Kakoko nevére?

Az NDK 1:0-ra legyőzte az NSZK-t. És Kurbjuweit? És Sparwasser gólja? Vagy a bírók: Tschentscher? Vagy a döntő tartalék bírója, Palotai?)

Lengyelország volt a világbajnokság nagy meglepetéscsapata. Úgy lettek harmadikok, hogy a középdöntő utánra eredetileg nem is foglaltak maguknak szálláshelyet. Bátran játszottak, ötletesen, két komikusan hasonló külsejű, szélvészgyors szélsővel. Lato, a fiatalabb (ő lett a vb gólkirálya) 11 másodperc alatt futotta a százat, és ugyanúgy elöl kopasz, hátul hosszú hajú, bajuszos fickó volt,

mint a másik, Gadocha. Nagy harcos volt még a kapus, Tomaszewski. Indián főkötőben védett, és két tizenegyest is megfogott a mérkőzések során, a svéd Tapperét, és az elődöntőben Hoenessét.

A lengyelek megverték Haitit, Argentínát, Olaszországot, Svédországot, Jugoszláviát és Brazíliát, csak az NSZK-tól kaptak ki. Edzőjüknek nem volt autója. A vb nagy csalódását a korábbi világbajnok Brazília és az olasz „öregurak” lassú, defenzív játéka jelentette. A braziloknál négy éve még játszott Pelé. Kiábrándító, oldalpasszos alibifocit játszottak. Két jó húzásuk volt: a szőke balhátvéd, Francesco Marinho és Rivelino szabadrúgásgólya az NDK ellen. Egy brazil beállt a sorfalba, és a rúgás pillanatában lehúzta a fejét, Rivelino pedig a résen centiméternyi pontossággal átlötte a labdát. Ez így történt. Az olaszok és a brazilok utóbb levonták a tanulságot: '74 számukra az egyszeri és megismételhetetlen mélypont. Azóta már volt alkalmam olyan Ajax–Milan meccset látni, ahol az olaszok játszották a '74-es holland focit, és viszont. Aki nem látta ezt a holland csapatot játszani, az nem tudja, milyen édes az élet. Mindenki imádta őket, némi túlzással még a németek is nekik szurkoltak. Egyébként a német közönség végig kritikus volt a hazaiakkal, az Ausztrália elleni 3:0-ás győzelemnél kifütyülték őket, és közfelháborodást keltett, amikor a Chile elleni esős meccs végén Beckenbauer tiszta mezben jött le a pályáról. A döntő úgy kezdődött, hogy Cruyff betört a 16-oson belülre, Hoeness buktatta, és Taylornak, a wolverhamptoni hentesnek a szájában nem remegett meg a síp. Hentes, ez volt a foglalkozása. Tizenegyest ítélt a vb-döntő első percében, Neeskens belőtte, és a hollandoknak végük volt. *Victoria praecox*, a hollandok a vb-n először megpróbálták tartani az eredményt. Hátravitték a labdát, a hátvédek „cicát” játszottak Müllerrrel meg Grabowskival. A szünetben már az NSZK vezetett. A második féldőben a szokásos képlet: kihagyott helyzetek sorozata. Cruyff vesztett.

A hollandok úgynevezett erkölcsi győzelme a mi '54-es aranycsapatunkéra emlékeztet. Angol mondás szerint a foci az a játék, ahol 22-en rohannak a labda után, aztán a végén mégis a németek győznek. Van, hogy nem a győztes, hanem a vesztes a következő korszak fejlődésének meghatározója. A totális futball, a minden részében egyszerre reagáló csapattest, az agresszív szélsőjátékkal széthúzott mezőny, a gyors passzos középjáték, a centrum birtoklása és az ehhez szükséges atletikus képzettség, technika, de főleg a többi, nagyrészt holland kopirájttal ment tovább. A mítosz nem.

IM – SLÁGERTÜKÖR

MAGYAR SLÁGEREK

Illés–Bródy: *Jelbeszéd* – Koncz Zsuzsa
Mihály–Kóbor–Sülyi: *Szvit (Ébredés)* – Omega együttes
Szörényi L.–Bródy: *Dal az ártatlanságról* – Szörényi Levente
Mihály–Kóbor: *Hazug lány* – Omega együttes
Hajdu–Demjén: *Ébredj napsugár* – Bergendy együttes
Bródy János: *Mit tegyen egy kislány* – Koncz Zsuzsa
Szigeti–Soltész: *Csúnya Panni* – Corvina együttes
Novai Gábor: *Felelet* – Generál együttes
Barta–Presser: *Gyere, gyere ki a hegyoldalba* – Locomotiv GT
Pásztor–Galác: *Egyszer véget ér az út* – Neoton együttes
(IM, 1974. február)

KÜLFÖLDI SLÁGEREK

Devil Gate Drive – Suzi Quatro
You're Sixteen – Ringo Starr
Rebel Rebel – David Bowie
Jet – Paul McCartney and Wings
Rockin'roll Baby – Stylistics
Candle in the Wind – Elton John
The Air That I Breathe – Hollies
All of My Life – Diana Ross
Teenage Dream – Marc Bolan and T. Rex
The Man Who Sold the World – Lulu
(IM, 1974. május)

